

Diplomat a zakladatel

Mezi zvláště významné osobnosti rodu Liechtensteinů patří kníže Antonín Florián, spojovaný především se vznikem samostatného Lichtenštejnského knížectví. Zajímavá však je i jeho kariéra císařského diplomata a dvořana. Podívejme se na jeho životní dráhu při příležitosti 300. výročí jeho úmrtí.

ING. PAVEL JURÍK

Když se roku 1656 narodil princ **Antonín Florián z Liechtensteinu** (28. 5. 1656 Wilfersdorf – 11. 10. 1721 Vídeň) z Gundakarovy větve rodu, byl druhým žijícím synem ze sedmi prvních potomků Hartmana z Liechtensteinu (1613-1686). Z otcova manželství se Sidonií Elisabeth zu Salm-Reifferscheidt se sice narodilo 21 dětí, ale z nich 14 zemřelo ještě v dětství! Vysoká dětská úmrtnost se v této době netýkala jen chudých rodin.

Po otcově smrti v roce 1686 se jeho dědicem stal prvorozený syn Maxmilián (1641-1709). Z jeho tří manželství (dvě z manželek byly princezny z Liechtensteinu z Karlovy větve) se sice narodilo osm dětí, z toho tři synové, ale jen tři dcery se dožily dospělosti. Protože Maxmiliánův jediný přeživší syn Maximilián Anton zemřel ve věku pouhých tří let roku 1709, hlavou Gundakarovy větve Liechtensteinů stal nečekaně mladší bratr Antonín Florián.

Začátek dvorské kariéry

Antonín Florián vyrůstal na rakouských statcích otce, v Moravském Krumlově a ve Vídni. Rodiči mu byla přisouzena politická kariéra, proto ho otec v roce 1674 poslal na dva roky trvající kavalírskou cestu po Evropě, aby získal co největší rozhled a užitečné kontakty. Princ už uměl několik jazyků a ty si měl, podle dochované instrukce pro jeho hofmistra, v cizině zdokonalit. Teprve poté roku 1676 nastoupil ke dvoru jako císařský komorník.

Kníže Antonín Florián z Liechtensteinu na dobové mědirytině a jeho manželka Eleonora Barbara rozená hraběnka z Thunu-Hohensteinu

Tři roky po návratu domů se v roce 1679 ve Vídni oženil s hraběnkou **Eleonorou Barbarou z Thun-Hohensteinu** (1661-1723). Z manželství se narodí šest synů a pět dcer. Krátce po svatbě v roce 1681 Antonín Florián koupil za 270.000 zlatých panství Rumburk v severních Čechách, aby měl vlastní panství a sídlo, protože majetek rodu měl převzít jeho tehdy ještě žijící starší bratr Maxmilián.

Do zvelebení Rumburku věnoval mnoho úsilí i peněz. Příkladem je stavba Lorety, jedné z nejvěrnějších kopií italského originálu a nejsevernější v Evropě (1704-1709). Dokonce pro ni z Loreta přinesl sošku sv. Černé Madony, kterou posvětil papež Innocenc XII. – chtěl mít na svém panství mocnou ochranu. Na zdejší zámku si vybudoval rozsáhlou knihovnu.

Roku 1687 Antonín Florián doprovázel budoucího císaře Josefa I. na korunovaci uherským králem v Budapešti, a přitom získal uherský inkolát. Ve dvorských službách se osvědčil, a proto ho o dva roky později císař Leopold I. jmenoval tajným radou a čekaly ho zodpovědnější úkoly.

Zámek a Loreta jsou trvalou památkou v Rumburku na knížete Antona Floriána z Liechtensteinu

Dvojitý boj o volbu papeže

Když v únoru 1689 zemřel papež Innocenc XI., všechny evropské velmoci se snažily ovlivnit výsledek připravované volby nové hlavy katolické církve. V Evropě zuřila válka na francouzské i turecké frontě (podněcované králem Ludvíkem XIV.) a volba papeže měla strategický význam. Kurie dosud platila císaři významný finanční příspěvek na válku s Turky a výplatu těchto subsidií chtěl francouzský král (ač sám sebe nazýval „nejkřesťanštějším“) zastavit, aby oslabil Habsburky.

Císař Leopold I. proto poslal na tuto důležitou misi do Říma jako mimořádného vyslance prince Antonína Floriána z Liechtensteinu, na jehož schopnosti plně spoléhal. Doposud císaře u papežské kurie zastupovali vyslanci, kteří byli duchovními, Antonín Florián tuto tradici narušil. Dne 20. září 1689 vjel císařský vyslanec slavnostně do bran Říma. Čekala ho nelehká jednání s kardinály a brzy bohužel poznal, že není v jeho silách volbu papeže ovlivnit. – Karty již byly rozdány francouzskou stranou.

Teprve poté vykonal oficiální audienci u konkláve, aby předal své pověřovací listiny jeho zástupcům a kardinálu-komořímu, který je v době uprázdňování papežského stolce (sedisvakance) hlavou katolické církve. Jeho oficiální kočár doprovázelo 22 kočárů toskánských a dalších šlechticů a kardinála d'Este a 76 kočárů císařské reprezentace.

Nový papež byl zvolen už 6. října 1689 a Antonín Florián u něj vykonal oficiální audienci v prosinci téhož roku. Papež Alexandr VIII. byl kompromisním kandidátem, který nebyl vyhraněným straníkem Francie. Na audienci císařovu vyslanci slíbil pokračování finanční podpory války proti Turkům. Papež však zemřel už 1. února 1691 a zákulisní jednání o volbě jeho nástupce se znovu rozběhla.

Papež Alexander VIII. byl sice zvolen s podporou francouzských diplomatů, ale byl kompromisním kandidátem, zato na zvolení jeho nástupce Innocence XII. se už významně podílel císařův vyslanec kníže Anton Florián z Liechtensteinu.

Císař během týdne jmenoval Antonína Floriána z Liechtensteinu svým stálým vyslancem u papežského stolce. Už 19. března přijel znovu na audienci ke konkláve, tentokrát doprovázen 290 kočáry, z toho přes 200 vezli zástupce z císařských zemí (měl třikrát více kočárů, než francouzský vyslanec). Tentokrát byl princ Liechtenstein úspěšnější a podařilo se mu s pomocí spřízněných kardinálů a diplomatů ovlivnit volbu tak, že papežem byl 12. července 1691 zvolen Innocenc XII., bývalý papežský nuncius ve Vídni a Polsku. S ním Antonín Florián navázal přátelské vztahy.

Oficiální audience u papeže proběhla 9. srpna a první veřejná audience 27. prosince – z ní se zachovaly mědirytiny zobrazující odjezd císařského vyslance z Quirinalského paláce v Římě. Kníže Antonín Florián se v Římě zdržel až do 21. srpna roku 1694, kdy vykonal závěrečnou audienci. Dodejme, že v Římě žila i jeho rodina, která se zde rozrostla o syna Innocence Františka (1693-1707), jehož kmotrem se stal samotný papež (přesto chlapec zemřel v dětství). V roce 1697 Anton Florián získal za své diplomatické zásluhy řád Zlatého rouna.

Kolona luxusních kočárů císařského vyslance po audienci u papeže Innocence XII. odjíždí 27. prosince 1691 od Quirinalského paláce v Římě

Hofmistr arcivévody, španělského krále a císaře

Po návratu do Vídně císař Leopold I. jmenoval Antonína Floriána z Liechtensteinu hofmistrem a vychovatelem svého mladšího syna Karla (1685-1740), starší syn Josef I. se měl stát císařem. Nečekaná změna v následnictví španělského trůnu (velmocemi dohodnutý dědic Josef Ferdinand Bavorský nečekaně zemřel), vyvolala v Evropě značné politické napětí.

Když v listopadu 1701 zemřel dlouhodobě těžce nemocný španělský král Karel II. (1665-1700), rozpoutal se o jeho dědictví zápas (válka o dědictví španělské 1700-1713). Oproti původním dohodám totiž umírající král podepsal novou závěť, kterou dědicem určil Filipa d'Anjou mladšího vnuka krále Ludvíka XIV. Císař, Velká Británie a Nizozemí (tzv. Velká koalice) se rozhodli pro arcivévodu Karla, případně se císař hodlal spokojit se španělskými územími v Itálii. Když ale francouzský král odmítl garantovat, že nedojde ke spojení Španělska s Francií, vyvolal největší válečný konflikt v Evropě od třicetileté války.

K obratu poměru sil ve prospěch císaře došlo 13. srpna 1704 v bitvě u Hochstädtu, ve které Velká koalice porazila francouzsko-bavorské vojsko. Arcivévoda Karel se přes Nizozemí a Anglii přeplavil do Španělska a v čele silné armády financované koalicí vstoupil na Pyrenejský poloostrov. Na této nebezpečné cestě ho doprovázel Antonín Florián z Liechtensteinu. Karel Habsburský jako král Karel III. postupně získával jedno vítězství za druhým, zatímco císařské armády vedené maršálem Evženem Savojským vítězily ve španělských državách v Itálii (Milánko ad.).

Antonín Florián prokázal své politické schopnosti a u španělského dvora dosáhl postavení prvního ministra. Byl králem Karlem III. jmenován španělským grandem I. třídy. Pobyt ve Španělsku byl však pro něj velmi nákladný, a proto opakovaně žádal císaře o své odvolání do Vídně. Jeho slabou stránkou byla povaha, jak uvádí pamětníci, zbytečně si dělal nepřátele svým arogantním chováním.

Budoucí španělský král Karel III. na portrétu Franse van Stamparta na lodi před přístavem Barcelona a Karel VI. na známém portrétu dvorního malíře Martina van Meytens

Situace se změnila až, když v roce 1711 náhle zemřel nový císař Josef I. a dosavadní španělský král Karel III. se vrátil do Vídně, aby usedl na osiřelý habsburský trůn jako císař Karel VI. Prince Antonína Floriána jmenoval členem státní rady a svým nejvyšším hofmistrem, tedy nejdůležitější osobností císařského dvora a nejvyšším podkoním. Antonín Florián tak hrál rozhodující roli při Karlově korunovaci císařem ve Frankfurtu nad Mohanem a u jeho dvora.

Kníže byl všeobecně považován za barokního velmože, dokonalého kavalíra a sebevědomého aristokrata. Jeho komplikovaná povaha mu ale komplikovaly kariéru. Císař Karel VI. mu byl vděčný za jeho mimořádnou pomoc a schopnosti.

Spojení dvou rodových větví

Těžkou ranou pro Antonína Floriána byla ustanovení poslední vůle hlavy Karlovy větve Liechtensteinů knížete Jana Adama I. (1662-1712), který zemřel bez mužského dědice. Zanechal pět dcer a těm odkázal podstatnou část majetku primogenitury. Tím vynechal oprávněného dědice, kterým podle rodinné smlouvy z roku 1608 byl princ Antonín Florián, jako nejstarší žijící muž Gundakarovy linie.

Ten se pak o majetek rodinného fideikomisu začal s dědici soudit, a nakonec s nimi bylo dosaženo přijatelných dohod. Středočeská panství Kostelec nad černými lesy a Plaňany od svého strýce Marie Terezie vévodkyně Savojská odkoupila za 300.000 zlatých. Protože ani ona neměla mužského dědice, Gundakarova větev její rozsáhlý majetek roku 1772 zdělila.

Především však 12. března 1718 uzavřel smlouvu se svým synovcem knížetem Josefem Václavem, se kterým směnili chudá ale strategicky významná panství Schellenberg a hrabství Vaduz, za výnosné severočeské panství Rumburk. Navíc se téhož roku synovec oženil s Antonínovou devatenáctiletou

dcerou Annou Marií, ovdovělou hraběnkou z Thunu-Hohensteinu. V Antonínových rukách (a jeho syna) se tak spojil majetek obou větví rodu Liechtensteinů.

Budovatel a vzdělanec

Protože kníže byl zaměstnán službou státu, nemohl se jako jeho předchůdci věnovat správě panství. Díky tomu se musel spolehnout na své úředníky, kteří ale byli často nepoctiví nebo nedbalí. Proto Antonín Florián zavedl povinné kauce, pro případ škod, které by úředník způsobil.

Kníže to zdůvodnil následovně: „... *poté, co jsme dlouhou dobu od našich úředníků a služebníků tu i onde zaznamenávali všelijaké způsobené škody a zkrácení našich rent, částečně z nevěrnosti, částečně z nedbalosti a nepozornosti, a přitom musíme snést ještě tu záležitost, že při vypuknuvším vyšetřování tito nevěrní a nepilní hospodáři buď to své už promrhali, nebo převedli jinam mimo naši pravomoc, zanechali nám tedy jen prázdné přihlížení a únavné soudní spory, se cítíme nuceni, po vzoru jiných dobře situovaných panství v našich službách, nadále bez předem určené reálné kauce nepřijímat a netrpět žádné služebníky.*“

Kníže dal opravit řadu zámků a vídeňské paláce, ale investoval i do větších projektů. V Lednici dal vysázet novou čtyřřadou alej v parku a vybudovat největší oranžerii v celé habsburské říši. Podél staré cesty z Valtic do Lednice dal v letech 1715–1717 vysadit 2.201 stromů (lípy, jírovce, topoly a javory). Nové aleje lemovaly i cesty z Valtic do Ladrné, Břeclavi, Lanžhotu, Katzelsdorfu a k valtické bažantnici, protínaly hvozdy Bořího lesa a zdůrazňovaly valtickou rezidenci jako centrum.

Valtický zámek byl radikálně přestavěn architektem Antonem Johannem Ospelem (1677-1756). Jako nejvyšší císařský podkoní Antonín Florián dal z reprezentačních důvodů přestavět zimní jízďárnu (1713-1715) a po ní španělskou konírnu a kočárovny. Protěší trakt budov byl přestavěn pro správu panství a na vinné sklepy. V roce 1715 bylo strženo poslední patro zámku a bylo vystavěno moderněji a do zámku byl zaveden nový vodovod. Vstup do zámku byl koncipován jako „triumfální cesta“ vedoucí příčně od monumentální brány na náměstí. Nádherné portály v jsou dílem knížecího sochaře Franze Bienera (1682-1742). Prakticky tak známe zámek Valtice dodnes.

Když princ Antonín Florián koupil v roce 1681 za 270.000 zlatých panství Rumburk, věnoval se intenzivně jeho zvelebování. Zdejší zámek dal zařídit a umístil zde svou rozsáhlou knihovnu, která ukazuje na jeho rozmanité zájmy. Asi nejceněnější stavební památkou doby jeho vlády je nádherná Loreta v Rumburku, která patří k nejvěrnějším kopiím. Rumburské panství zůstalo v majetku jeho dědiců až do první pozemkové reformy v roce 1923.

Kaple sv. Floriána v Moravském Krumlově. Portrét knížete Antona Floriána z Liechtensteinu.

Připomeňme také dominantu Moravského Krumlov – kapli sv. Floriána, kterou vybudoval v letech 1695 až 1697 nedaleko prudkého srázu nad městem. Podle legendy to byl jeho díky za záchranu svého života, když se mu v mlze splášil kůň a zastavil se až těsně před srázem.

Kníže hovořil německy, latinsky a španělsky a zajímal se o literaturu a vědy. Dokumenty potvrzují např. jeho kontakty s filozofem a vzdělcem Gottfriedem Wilhelmem Leibnitzem. Měl také vlastního astrologa, kterým byl v letech 1699-1703 Matteo Gentili a v roce 1712 astrolog Giovanni Benedetto z Utrechtu.

Antonín Florián kníže z Liechtensteinu zemřel 11. října 1721 ve Vídni. Jeho dědicem se stal princ Josef Johann Adam (1690-1732), jediný z jeho šesti synů, který se dožil dospělosti a přežil svého otce.

Otec Lichtenštejska

Pro knížete Antonína Floriána bylo nejcennější získání dvou vzdálených nezávislých území Svaté říše římské – panství Schellenberg a hrabství Vaduz. Ty již v letech 1698 a 1712 koupil kníže Jan Adam II. (1662-1712) s cílem z nich vytvořit skutečné říšské knížectví, čehož se mu nepodařilo dosáhnout, vzhledem k jeho náhlému úmrtí. Antonín na něj navázal a roku 1713 mu císař dal právo zasedat mezi knížaty na říšském sněmu, ale jen pro svou osobu. Když v roce 1718 získal Vaduz a Schellenberg, císař Karel VI. vyhověl jeho žádosti a z obou panství vytvořil fideikomis.

Navíc privilegiem z 23. ledna 1719 obě území spojil, povýšil je na skutečné říšské knížectví a dal mu název „*Knížectví Liechtenstein*“, přenesením z titulárního knížectví, které vzniklo již roku 1633 spojením Moravského Krumlova a Uherského Ostrohu. Císař také potvrdil všechna privilegia a diplomy, které rodu udělili jeho předchůdci a udělil říšský knížecí titul všem jeho členům.

Zajímavostí je, že Lichtenštejnsko vzniklo jako 354. a poslední nezávislé území Svaté říše římské. Jako jediné z nich existuje dodnes pod svým původním názvem, v původních hranicích a státním uspořádání (dědičná monarchie). Všechna ostatní území zanikla, změnila svůj název, hranice nebo státní formu (např. Bavorsko, Horní Rakousy, Sasko).

Erb Gundakarovy větve Liechtensteinů se roku 1719 stal státním znakem Lichtenštejského knížectví